

سازماندهی اطلاعات، از قفسه تا وب

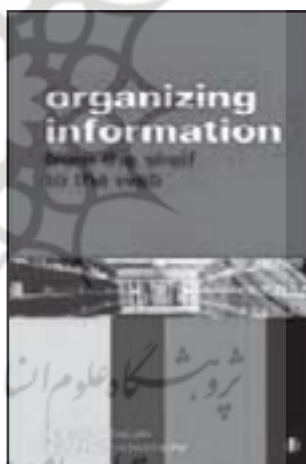
• حمید کشاورز^۱

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

است، اهمیت این موضوع در صد سال گذشته و با افزایش تعداد و تنوع منابع اطلاعاتی بیشتر مورد تأکید قرار گرفته است. در نتیجه شیوه‌ها و مدل‌های متعددی درباره سازماندهی منابع اطلاعاتی پدید آمده و مورد استقبال قرار گرفته است. توجه به امر سازماندهی را می‌توان در تعداد کتاب‌ها و مقاله‌هایی که هر ساله در خصوص آن منتشر می‌شود، به خوبی دریافت، خاصه آنکه در دهه گذشته و با حضور شبکه جهانی وب به عنوان یک محیط نوین اطلاعاتی نگرش‌های فراوانی به امر سازماندهی پدید آمده است.

جی. چودری و سوداتا چودری^۲ در کتاب سازماندهی اطلاعات: از قفسه تا وب بر آن بوده‌اند تا شرایط موجود سازماندهی اطلاعات را به تصویر بکشند. آنان کوشیده‌اند روش‌های متعدد و موجود سازماندهی اطلاعات را از دوران کثرت منابع چاپی تاکنون معرفی کرده و روش‌ها و دیدگاه‌های مختلف را درباره سازماندهی اطلاعات مطرح کنند و یک درسنامه دانشگاهی برای تدریس دوره‌های آموزشی سازماندهی اطلاعات به جامعه علمی عرضه نمایند. اگرچه همان‌گونه که یورلند^۳ (۲۰۰۸) در نقدش بر این کتاب اشاره کرده، آنچه کتاب در پی آن بوده، یکپارچه‌سازی بخش‌های مختلف فرآیندی است که به طور تاریخی به موازات هم و در کنار هم تکامل نیافته‌اند، ولی می‌توان آن را در قالب فرآیند سازماندهی اطلاعات در کنار هم قرارداد.

اهمیت یکپارچه‌سازی و یکپارچه‌نگریستن به همه این روش‌ها در این است که می‌توان بر مبنای آن جایگاه رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را درباره سازماندهی اطلاعات و دانش به جامعه شناساند و مهم‌تر اینکه به آن هویتی مستقل

■ Chowdhury, G.G. & Chowdhury, S. *Organizing information from the shelf to the Web*, London: Facet Publishing, 2007. £34.95 (paperback). xxv, pp. 230. ISBN:978-1856045780

سازماندهی اطلاعات از جمله اصلی‌ترین کارکردهای کتابخانه‌ها و برنامه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی است. درحقیقت یکی از فعالیت‌های اساسی کتابخانه‌ها سامان‌دادن به مجموعه‌هایی بزرگ از منابع اطلاعاتی است که هر یک به شیوه خاصی به موضوعی خاص مرتبط بوده و به گونه‌ای ویژه تبلور یافته‌اند.

اگرچه کتابخانه‌ها همواره در طول تاریخ به حیات خود ادامه داده و در آنها نوعی سازماندهی و طبقه‌بندی وجود داشته

یکی از محاسن کتاب پوشش موضوعی آن است که بسیاری از رویکردها و روش‌های موجود مانند سیستم‌های طبقه‌بندی کتابخانه‌ای، سرعنوان‌های موضوعی، اصطلاح‌نامه‌ها، ابر داده، زبان‌های نشانه‌گذاری، هستی‌شناسی‌ها، معماری اطلاعات، و وب معنایی مورد بحث قرار گرفته است

بخشید. برای مثال در این کتاب همان‌گونه که از روش‌های سنتی طبقه‌بندی کتاب مانند روش ده‌دهی دیویی یاد شده، از روش‌های جدیدی مانند هستی‌شناسی‌ها^۴ و وب معنایی^۵ نیز نام برده شده است. اگرچه بخش قابل توجهی از این روش‌ها در خارج از حیطه علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی مطرح شده‌اند، ولی کتابداری و اطلاع‌رسانی به سبب ارتباط ذاتی‌اش با سازماندهی اطلاعات باید همه آنها را در قالب یک کلیت در نظر گرفته و جایگاهی را مشخص سازد.

کتاب شامل ۱۳ فصل است. در فصل اول، «سازماندهی دانش: معنای آن چیست»، مباحثی چون طبقه‌بندی، فهرست‌نویسی و رویکردهای کتابخانه‌ای به سازماندهی دانش بررسی می‌شود. فصل دوم، «سازماندهی دانش در محیط‌های غیر کتابخانه‌ای»، با نگاهی کلی به رویکردهای مختلف سازماندهی اطلاعات کتاب‌شناختی و غیر کتاب‌شناختی آغاز شده و با تعریف مفاهیم سازماندهی، طبقه‌بندی، و فهرست‌نویسی در بستر زندگی روزانه پی‌گرفته شده است. سپس به اختصار مفاهیم طبقه‌بندی کتاب‌شناختی، فهرست‌نویسی و نمایه‌سازی موضوعی ذکر شده است. اگرچه در این فصل به چندین سیستم غیر کتابخانه‌ای پرداخته شده، اما مختصر و خلاصه بوده، برای مثال سیستم‌های رشد یافته در محیط آرشیوها مورد بررسی قرار نگرفته است.

فصل سوم نیز به فهرست‌نویسی اختصاص دارد و موضوعاتی مانند ویرایش دوم فهرست‌نویسی انگلوسامریکن^۶، فرآیند فهرست‌نویسی، دسترسی موضوعی به فهرست‌ها، الزامات کاربردی یک پیشینه کتاب‌شناختی^۷، روابط

موجودیتی^۸ و جز آن بررسی شده است.

فصل چهارم فرمت‌های کتاب‌شناختی مانند مارک ۲۱^۹، یونی مارک^{۱۰}، ایزو ۲۷۰۹^{۱۱} را پوشش داده است. موضوع فصل پنجم «طبقه‌بندی کتابخانه‌ای» است که طی آن طرح‌های اصلی طبقه‌بندی کتابخانه‌ای و نیز طبقه‌بندی منابع الکترونیک بررسی شده است. عنوان فصل ششم «سرعنوان‌های موضوعی و اصطلاح‌نامه‌ها در سازماندهی دانش» است و در آن ابزارهای کنترل واژگانی مورد بحث قرار گرفته است.

در فصل هفتم، «سازماندهی منابع اطلاعاتی اینترنتی»، درباره ویژگی‌های وب، ابر داده، طرح‌های طبقه‌بندی کتاب‌شناختی و سرعنوان‌های موضوعی برای محیط وب و نیز ابزارها و استانداردهای جدید برای مدیریت اطلاعات موجود در اینترنت بحث شده است. فصل هشتم به موضوع ابر داده اختصاص دارد و چستی، چگونگی، انواع، استانداردها و مدیریت عناصر ابر داده‌ای بررسی شده است. فصل نهم، «زبان‌های نشانه‌گذاری»^{۱۲}، نگاهی جامع به زبان نشانه‌گذاری فرامتن^{۱۳}، زبان نشانه‌گذاری گسترش‌پذیر^{۱۴}، مانند زبان نشانه‌گذاری عام استاندارد^{۱۵} دارد. فصل دهم به بحث جدید و جالب توجه هستی‌شناسی‌ها مربوط است و در آن ریشه، معنا، کارکرد، تولید و زبان‌های هستی‌شناختی بررسی شده است.

فصل یازدهم نیز به موضوع جدید «معماری اطلاعات» اختصاص یافته و در آن هنر و علم سازماندهی و برچسب‌گذاری وب‌سایت‌ها^{۱۶}، اینترنت، اجتماعات پیوسته^{۱۷}، و نرم‌افزارهای حمایتی برای کاربرد و جست‌وجو در سیستم‌های تحت وب

کتاب پوشش‌دادن سیستم‌های مطرح در سازماندهی دانش باشد، سیستم‌هایی مانند واژه‌نامه‌ها و دایرةالمعارف‌ها و مانند آنها را نیز می‌توان مدنظر قرارداد.

از دیگر نقاط ضعف کتاب عدم ایجاد ارتباط بین سیستم‌ها و درحقیقت پرداختن مجزا به هر سیستم است، هرچند همه آنها با یکدیگر در ارتباط بوده و در مواردی از یکدیگر ناشی شده‌اند. به‌علاوه اینکه کتاب به این حقیقت نه معترف و نه اشاره کرده است که می‌توان از مبانی نظری سیستم‌های سنتی سازماندهی دانش، در توسعه سیستم‌های جدید درباره محیط وب بهره‌برداری کرد و درواقع از آنها پلی ساخت برای ایجاد سیستم‌های نوین. اذعان به چنین حقیقتی نه تنها بر ارزش کتاب می‌افزود، بلکه جایگاه رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی را در سازماندهی منابع اطلاعاتی جدید و در محیط دیجیتال بیشتر نمایان می‌ساخت.

البته به‌رغم همه این مشکلات نویسندگان توانسته‌اند نگاهی جامع به اکثر سیستم‌های موجود فراهم کنند و مقدمه‌ای جامع درباره هر سیستم ارائه کنند.

از آنجاکه کتاب با هدف تهیه درسنامه‌ای دانشگاهی به نگارش درآمده است، دارای ویژگی‌های کتاب‌های درسی است. بدین ترتیب که هر فصل دارای مقدمه، پرسش‌های مروری، خلاصه، و منابع برای مطالعه بیشتر است که همه این موارد روی هم رفته می‌تواند آموزش مطالب را به دانشجویان راحت‌تر سازد.

کتاب نمایه‌ی جامعی نیز دارد. همچنین ابتدای کتاب واژه‌نامه‌ای از لغات دشوار فراهم آمده است که نوعی ابتکار در این زمینه به‌شمار می‌رود، چه در بیشتر کتاب‌ها این واژه‌نامه‌ها در پایان کتاب آورده می‌شود. کتاب ظاهر خوبی داشته و در جای‌جای آن از تصاویر و جداول برای انتقال مفاهیم کمک گرفته شده که از نقاط مثبت آن به‌حساب می‌آید.

کتاب از این حیث که به‌شیوه کتاب‌های درسی نوشته شده برای جامعه دانشگاهی ارزش ویژه‌ای دارد و همان‌طور که پیشتر گفته شد، فرآیند آموزش و یادگیری مطالب براساس این کتاب راحت‌تر صورت می‌گیرد. از آنجاکه کتاب نسبت به آثار دیگر مربوط به حوزه سازماندهی اطلاعات روزآمدتر بوده و در آن مباحث جدید مطرح شده است، گمان می‌رود با استقبال فراوان مواجه شود.

کتاب حاضر به همراه ویرایش چهارم کتاب سازماندهی دانش: درآمدی بر مدیریت دسترسی به اطلاعات ویراسته ریچارد هارتلی^{۲۰} و جنیفر راولی^{۲۱} (۲۰۰۸) می‌توانند

از دیگر نقاط ضعف کتاب عدم ایجاد ارتباط بین سیستم‌ها و درحقیقت پرداختن مجزا به هر سیستم است، هرچند همه آنها با یکدیگر در ارتباط بوده و در مواردی از یکدیگر ناشی شده‌اند

مورد بحث قرار گرفته است. اگرچه در فصل‌های دوم و هفتم بحث وب معنایی به‌اختصار بررسی شده است، فصل دوازدهم نیز به این مبحث اختصاص یافته و طی آن فناوری‌های وب معنایی، به‌ویژه چارچوب توصیف منبع^{۱۸} و زبان هستی‌شناختی وب^{۱۹} همراه با ارجاع خاص به پردازش اطلاعات الکترونیکی بر پایه روابط معنایی بررسی شده است.

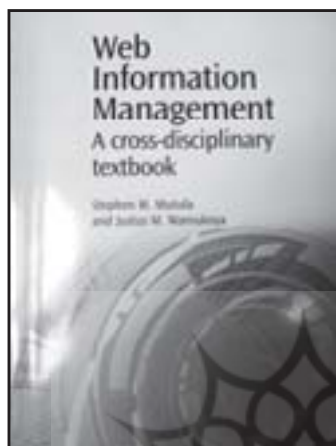
فصل پایانی و سیزدهم کتاب موضوعات و گرایش‌های سازماندهی اطلاعات را به بحث گذاشته است و با جمع‌بندی مباحث فصول پیشین نیم‌نگاهی به آینده دارد. در این فصل چالش‌های طبقه‌بندی در عصر دیجیتال و نقایص طرح‌های طبقه‌بندی در این عصر و نیز نقشی که این طبقه‌بندی‌ها می‌توانند در دستیابی و بازیابی اطلاعات و نیز تبادل و اشتراک اطلاعات مبتنی بر معنا ایفا کنند، بازبینی شده است. یکی از محاسن کتاب پوشش موضوعی آن است که بسیاری از رویکردها و روش‌های موجود مانند سیستم‌های طبقه‌بندی کتابخانه‌ای، سرعنوان‌های موضوعی، اصطلاح‌نامه‌ها، ابر داده، زبان‌های نشانه‌گذاری، هستی‌شناسی‌ها، معماری اطلاعات، و وب معنایی مورد بحث قرار گرفته است.

اما به‌رغم همه این نکات مثبت، کتاب از برخی جنبه‌ها کمبودهایی دارد. یکی از ضعف‌های کتاب نداشتن ساختار مناسب است، به‌گونه‌ای که مؤلفان بدون در نظر داشتن ساختار یا توالی خاص هر سیستم را پس از دیگری مطرح ساخته‌اند و تصویر روشن و ساختارمندی از آنها ارائه نکرده‌اند، اگرچه کوشیده‌اند ترتیب تاریخی آنها را رعایت کنند.

از دیگر ضعف‌های کتاب می‌توان به نوع انتخاب سیستم‌های مطرح‌شده اشاره کرد. به‌گونه‌ای که مؤلفان به توجیه این امر نپرداخته‌اند که چرا سیستم‌های خاصی را انتخاب کرده و در کتاب گنجانده‌اند، در صورتی که اگر هدف

سازماندهی اطلاعات از جمله اصلی‌ترین کارکردهای کتابخانه‌ها و برنامه‌های آموزشی کتابداری و اطلاع‌رسانی است

مدیریت اطلاعات وب درسنامه‌ای بین‌رشته‌ای

■ Mutula, Stephen M. and Wamukoya, Justus M. *Web information management: a cross-disciplinary textbook*. Oxford: Chandos Publishing, 2007. xviii, 353 p. ISBN: 1-84334-273-7

شبکه جهانی وب، به‌مثابه یک محیط اطلاعاتی پویا، مقادیر معتاب‌هایی از منابع اطلاعاتی را در خود جای داده است. آنگونه که مینکل^۱ (۱۹۹۹، ص ۲۵) اظهار داشته است، وب به کتابخانه‌ای می‌ماند که در آن تمام کتاب‌ها بدون هیچ نظم و ساختاری روی زمین ریخته شده باشند. در چنین محیط آشفته‌ای یافتن اطلاعات موردنیاز و باکیفیت به چالشی فراروی جست‌وجوگران و حتی طراحان سیستم‌های اطلاعاتی موجود در وب - و آنگونه که فنسل^۲ و دیگران (۲۰۰۵، ص ۱) می‌گویند - به یک کابوس تبدیل شده است. در چنین شرایطی آنچه بیش از هر چیز دیگر ذهن‌ها را به خود مشغول می‌کند، یافتن چاره‌ای برای بهبود شرایط موجود و در صورت امکان پیدا کردن سازوکاری برای مدیریت و کنترل انواع منابع و خدمات اطلاعاتی موجود در وب است. البته رشد افسارگسیخته وب به‌لحاظ تعدد و تنوع منابع، یافتن چنین سازوکاری را به‌صورت یکپارچه و همه‌جانبه به امری دور از ذهن مبدل می‌سازد.

منابع موجود در وب که در قالب متن، صدا، تصویر و گرافیک به‌گونه فزاینده‌ای در حال گسترش بوده، به‌صورت

دورنمای جامعی از موضوع برای پژوهشگران، دانشجویان و دست‌اندرکاران حوزه سازماندهی اطلاعات فراهم کنند.

پی‌نوشت‌ها:

1. keshavarzsina@gmail.com
2. Chowdhury, G. G & Sudatta Chowdhury
3. Hjørland
4. Ontologies
5. Semantic Web
6. Anglo-American Cataloguing Rules 2 : AACR2
7. Functional Requirements of a Bibliographic Record: FRBR
8. Entity relationships
9. MARC21
10. UNIMARK
11. ISO 2709
12. Markup languages
13. Hyper Text Markup Language (HTML)
14. Extensible Markup Language (XML)
15. Standard Generalized Markup Language (SGML)
16. Labeling websites
17. Online communities
18. Resource Description Framework (RDF)
19. Web Ontology Language (WOL)
20. Richard Hartley
21. Jennifer Rowley

مآخذ:

1. Hjørland, B. (2008). Review of: Chowdhury, G.G. & Chowdhury, S. *Organizing information from the shelf to the Web*, London: Facet Publishing, 2007. *Information Research*, 13(1), review no. R291 [Available at: <http://informationr.net/ir/reviews/revs291.html>]
2. Rowley, J. & Hartley, H. (2008). *Organizing Knowledge, Fourth Edition - An Introduction to Managing Access to Information*, Ashgate Publishing, Feb 2008, Pages: 392.

مینکل اظهار داشته است، وب به کتابخانه ای می ماند که در آن تمام کتابها بدون هیچ نظم و ساختاری روی زمین ریخته شده باشند

شده است کتاب عمق کافی نداشته باشد. کتاب در ۱۸ فصل تنظیم، و تلاش شده است ضمن معرفی بسیاری از فناوری های موجود و نوپدید در وب، روش های مدیریت انواع منابع و خدمات اطلاعاتی وابسته به وب ارائه شود، اگرچه در فصول ابتدایی مبانی نظری مربوط به تاریخچه اینترنت و وب، مدیریت اطلاعات و دانش، به صورت اجمالی توصیف شده اند.

فصل اول، «کاربردهای اینترنت و شبکه جهانی وب»، به تاریخچه پیدایش اینترنت و وب و کاربردهای آنها اختصاص دارد. فناوری هایی که در این فصل به آنها اشاره شده، راهنماهای موضوعی، موتورهای جستجو، دروازه های موضوعی^۶، پرتال ها، پست الکترونیکی و کتابخانه های دیجیتال هستند که هر یک از آنها به اختصار معرفی شده اند. در ادامه، مزایا و موضوعات مطرح در وب و اینترنت مورد بحث قرار گرفته است.

در فصل دوم، «مدیریت اطلاعات و دانش»، چارچوب مفهومی اطلاعات و دانش، انواع دانش، مدیریت دانش و ارتباط آن با مدیریت اطلاعات، دلایل رشد مدیریت دانش و فناوری های مربوط به آن و به عبارتی کلی مفهوم مدیریت دانش، به بحث گذاشته شده است. از آنجاکه مدیریت دانش از مفاهیم جدید مطرح در حوزه مدیریت و به تبع آن مدیریت اطلاعات است، مؤلفان مناسب دانسته اند آن را در محیط وب نیز مطرح کنند. صرف نظر از اینکه آیا مدیریت دانش در حوزه مدیریت اطلاعات قابل طرح است یا خیر؟ موضوع مطرح این

زنجیره وار و از سراسر دنیا با یکدیگر در ارتباطند. این مسئله اندیشه نوعی اعمال مدیریت یکپارچه را با تردید مواجه می سازد، اگرچه در سال های اخیر تلاش های بسیاری در این باره صورت گرفته است که از آن جمله می توان به فناوری وب معنایی^۳ اشاره کرد. اندیشه مدیریت اطلاعات وب ذهن بسیاری از متخصصان در رشته های مختلف را به خود معطوف کرده است؛ از جمله متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع رسانی نیز با توجه به رسالتی که در مدیریت و سازماندهی منابع اطلاعاتی دارند، به این مسئله پرداخته و با توجه به رویکردهای حرفه اشان به اظهار نظر پرداخته اند. استفن متولا^۴ و جاستس واموکولا^۵ از گروه مطالعات کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه بوتسوانا از شمار این متخصصان هستند که کتاب مدیریت اطلاعات وب: درسنامه ای بین رشته ای را تألیف کرده اند.

مؤلفان، کتاب را یک درسنامه بین رشته ای درباره مدیریت اطلاعات مبتنی بر وب برای دانشجویان، استادان، و فعالان حوزه های تجاری، صنعتی، و حتی دولتی معرفی، و هدف کتاب را نشان دادن گسست موجود بین ابزارها و روش های مبتنی بر وب برای مدیریت اطلاعات عنوان کرده اند. کتاب به شیوه کتاب های درسی نوشته شده، به گونه ای که هر فصل، با نگاهی اجمالی به موضوع مورد بحث آغاز می شود، سپس به جزئیات پرداخته شده و با نتیجه گیری به پایان می رسد. البته در پایان هر فصل، سؤالاتی طرح شده که در امر آموزش و یادگیری کاربردی اند. به دلیل درسی بودن کتاب، بیشتر مباحث به صورت خلاصه و فهرست وار ارائه شده که این مسئله موجب

است که چگونه می‌توان بین این موضوع و موضوعات مطرح در مدیریت اطلاعات و به‌ویژه در محیط وب ارتباط برقرار کرد؛ امری که به‌نظر می‌رسد در کتاب محقق نشده است. درحقیقت علاوه بر آنکه مباحث مربوط به مدیریت دانش به‌گونه‌ای کلی و گذرا و از رویکردهای مدیریتی برخاسته از ادبیات موجود ارائه شده است، به ارتباط آن با ویژگی‌های محیط وب پرداخته نشده است، اگرچه به کاربرد فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در مدیریت دانش اشاراتی شده است.

فصل بعدی به «مدیریت محتوا» اختصاص یافته است. مؤلفان پس از تعریف و توصیف مدیریت محتوا، به سیستم‌های مدیریت محتوا و کاربردپذیری آنها پرداخته‌اند. روش‌های گسترش تولید و کاربرد محتوا، ارزیابی سیستم‌های مدیریت محتوا، و چالش‌های فرآیند مدیریت محتوا مباحثی دیگر این فصل هستند. به‌رغم اینکه مدیریت محتوا از مباحث جدید در حوزه طراحی سیستم‌های وبی به‌شمار می‌رود، مؤلفان آن را شتاب‌زده در ۱۲ صفحه بیان نموده و محتوا را «هرگونه اطلاعات دیجیتال مانند متن، مجلات الکترونیکی، تصاویر، گرافیک، ...» (ص ۳۷) معرفی کرده‌اند، بدون توجه به آنکه محتوا صرفاً در محیط دیجیتال موضوعیت ندارد و در محیط‌های اطلاعاتی و سنتی دیگر نیز وجود دارد. مدیریت محتوا به‌لحاظ ماهیت فنی‌اش در محیط دیجیتال بیشتر از سوی متخصصان علوم رایانه و سیستم‌های اطلاعاتی مطرح گردیده و در حوزه اطلاع‌رسانی کمتر به آن پرداخته شده است. اختصاص چنین فصلی از کتاب به مدیریت محتوا می‌تواند راهگشای این متخصصان در آشنایی و مشارکت بیشتر در فرآیند مدیریت محتوا باشد، هرچند بسیاری از مباحث فنی مربوط به آن در کتاب ارائه نشده است.

«مدیریت رکوردهای الکترونیکی»^۶ موضوع فصل چهارم است. مؤلفان رکورد الکترونیکی را اطلاعات، مدارک، یا داده‌های ذخیره‌شده‌ای تعریف کرده‌اند که گواه سیاست‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده در دولت الکترونیک، و محیط‌های تجارت الکترونیکی هستند (ص ۵۱). به‌علاوه، رکورد الکترونیک را رکوردی دیجیتال نیز فرض کرده‌اند که توسط رایانه قابل ساخت، انتقال و پردازش باشد. اگرچه مؤلفان بر آن بوده‌اند رکورد الکترونیکی را مفهومی متمایز از محتوا و اطلاعات الکترونیکی معرفی کنند، مرز روشنی میان آنها ترسیم نکرده و به‌عبارت دیگر، تصویر روشنی از آن در ذهن خواننده ایجاد نکرده‌اند. درحقیقت خواننده از درک اینکه رکورد الکترونیکی به‌واقع چیست ناکام می‌ماند.

فصل پنجم، «مدیریت پست الکترونیک»، به مدیریت یکی از پرکاربردترین شیوه‌های نوین ارتباطی در اینترنت یا همان پست الکترونیکی می‌پردازد. در این فصل مفهوم پست الکترونیک، سیستم‌های مربوط به آن، و مدیریت اینگونه سیستم‌ها تشریح شده است. آنچه در این فصل به‌چشم می‌خورد، مباحث نظری مربوط به پست الکترونیکی است تا مباحث فنی.

فصل بعدی به «سواد دیجیتال» اختصاص یافته است. گنجاندن این فصل در این بخش از کتاب، این پرسش را به ذهن متبادر می‌سازد که سواد دیجیتال چه پیوندی با مدیریت اطلاعات وب دارد؟ مؤلفان در این فصل مفهوم، توانمندی‌ها، مدل‌ها، نمونه‌ها، و موضوعات مربوط به سواد دیجیتال را مطرح کرده‌اند، بدون آنکه پاسخ روشنی به این پرسش در ذهن خواننده ایجاد کنند. حتی اگر با نگاهی کاربرمدارانه بتوان به پیوند این دو موضوع پی برد، مؤلفان به آن نیز اشاره نکرده‌اند.

موضوع فصل هفتم «دولت الکترونیک» است. کارکرد و تاریخچه دولت الکترونیک و جنبه‌های کیفی و تکاملی مربوط به آن از جمله مباحث این فصل است. از جمله مفاهیم جدیدی که در این فصل معرفی شده است، به آمادگی الکترونیک^۷ باید اشاره کرد که مؤلفان آن را اینگونه تعریف کرده‌اند: توانایی (یک کشور) در غنیمت‌شمردن فرصت‌های ارزشمندی که با کاربرد اینترنت فراهم شده است. به‌رغم اینکه در این فصل مطالب مختلف مربوط به دولت الکترونیک فراهم آمده، به ارتباط مستقیم آن با مدیریت اطلاعات موجود در وب اشاره نشده است.

در فصل هشتم، مفهوم «نشر الکترونیکی»، به‌ویژه در محیط وب مورد بحث قرار گرفته است. از جمله بسترهایی که به‌عنوان زمینه‌سازان نشر الکترونیکی مطرح شده‌اند، کتابخانه‌های دیجیتال، مجله‌های الکترونیکی، پایان‌نامه‌ها، دسترسی آزاد، وبلاگ‌ها، و پایگاه‌های اطلاعاتی را می‌توان نام برد.

در فصل نهم به موضوع «اینترنت‌ها و پرتال‌های وب» که از جمله مهم‌ترین فناوری‌های موجود در اینترنت هستند، توجه شده است. مؤلفان پس از ذکر مزایا و کاربردهای اینترنت، به معرفی پرتال‌های وب، به‌مثابه سایت‌های راهنمایی‌کننده به سایت‌های دیگر، پرداخته‌اند. سپس طراحی و به‌کارگیری، مدل‌ها، طبقه‌بندی، و مزایای پرتال‌های وب تشریح شده است. اگرچه اینترنت‌ها و پرتال‌های وب از جمله مهم‌ترین فناوری‌های وب هستند، در کنار هم قراردادن آنها

مؤلفان، کتاب را یک درسنامه بین‌رشته‌ای درباره مدیریت اطلاعات مبتنی بر وب برای دانشجویان، استادان، فعالان حوزه‌های تجاری، صنعتی، و حتی دولتی معرفی، و هدف کتاب را نشان دادن گسست موجود بین ابزارها و روش‌های مبتنی بر وب برای مدیریت اطلاعات عنوان کرده‌اند

کتاب سبکی روان دارد
و با توجه به اینکه از
واژه های تخصصی
کمتر استفاده شده است،
مطالب به گونه ای شیوا و
ساده به خواننده انتقال
می یابد

بدون روشن ساختن ارتباط میان آنها نوعی گسست در ارائه مطالب این فصل ایجاد کرده است.

فصل دهم به مبحث «خدمات ارجاعی مبتنی وب» اختصاص دارد. در این فصل به چالش های پیش رو در بازیابی منابع اطلاعاتی کارآمد در عرصه گسترده وب پرداخته شده است. خدمات و منابع ارجاعی که در کتاب معرفی شده اند، دروازه های موضوعی، موتورهای جستجو، پرتال ها، مجلات الکترونیکی، راهنماهای موضوعی، و پایگاه های اطلاعاتی پیوسته می باشند، هرچند در چند جای دیگر کتاب به آنها اشاره شده است. در ادامه، به ارزیابی و انتخاب منابع وب، مدل ها و مزایای خدمات ارجاعی موجود در وب و طراحی آنها اشاره شده است که البته منابع موجود در وب و منابع ارجاعی به گونه ای درهم آمیخته و نامشخص ارائه شده اند. همچنین ماهیت منابع ارجاعی به گونه ای است که کتابداران و افراد آشنا با محیط کتابخانه نسبت به آنها شناخت کافی دارند و افرادی که با مفهوم منابع و خدمات مرجع آشنایی ندارند در این فصل دچار سردرگمی می شوند.

فصل دوازدهم به یکی از موضوعات جدید در حوزه سیستم های نوین موجود در وب، یعنی «نرم افزارهای منبع باز»^۹ اختصاص دارد. مدل های بهینه سازی، ارزیابی، کاربردها، مزایا، و چالش های اینگونه نرم افزارها از جمله مباحث این فصل است که به ارتباط آن با مدیریت اطلاعات وب اشاره ای نشده است.

فصل بعدی نیز مانند فصل قبل، به فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی نوپدید اختصاص یافته است. فناوری های نوپدید رایانه ای، ارتباطی، بی سیم و سیار، فناوری های مرتبط با اینترنت و وب، زیست سنجی^{۱۰}، ابزارهای جستجو در وب، از جمله فناوری هایی هستند که در این فصل معرفی و برای هر یک نمونه هایی ذکر شده است.

موضوع فصل چهاردهم «امنیت اطلاعات» است. اگرچه ماهیت این بحث بسیار فنی است، مؤلفان کوشیده اند تا اهمیت آن را در محیط وب، که با تهدیدهایی مواجه است، بازگو کنند. در ادامه، حفاظت از داده ها^{۱۱} مورد بحث قرار گرفته است. این فصل را می توان مروری مختصر از بحث کلی

فصل دهم به مبحث «خدمات ارجاعی مبتنی وب» اختصاص دارد. در این فصل به چالش های پیش رو در بازیابی منابع اطلاعاتی کارآمد در عرصه گسترده وب پرداخته شده است. خدمات و منابع ارجاعی که در کتاب معرفی شده اند، دروازه های موضوعی، موتورهای جستجو، پرتال ها، مجلات الکترونیکی، راهنماهای موضوعی، و پایگاه های اطلاعاتی پیوسته می باشند، هرچند در چند جای دیگر کتاب به آنها اشاره شده است. در ادامه، به ارزیابی و انتخاب منابع وب، مدل ها و مزایای خدمات ارجاعی موجود در وب و طراحی آنها اشاره شده است که البته منابع موجود در وب و منابع ارجاعی به گونه ای درهم آمیخته و نامشخص ارائه شده اند. همچنین ماهیت منابع ارجاعی به گونه ای است که کتابداران و افراد آشنا با محیط کتابخانه نسبت به آنها شناخت کافی دارند و افرادی که با مفهوم منابع و خدمات مرجع آشنایی ندارند در این فصل دچار سردرگمی می شوند.

فصل دهم به مبحث «خدمات ارجاعی مبتنی وب» اختصاص دارد. در این فصل به چالش های پیش رو در بازیابی منابع اطلاعاتی کارآمد در عرصه گسترده وب پرداخته شده است. خدمات و منابع ارجاعی که در کتاب معرفی شده اند، دروازه های موضوعی، موتورهای جستجو، پرتال ها، مجلات الکترونیکی، راهنماهای موضوعی، و پایگاه های اطلاعاتی پیوسته می باشند، هرچند در چند جای دیگر کتاب به آنها اشاره شده است. در ادامه، به ارزیابی و انتخاب منابع وب، مدل ها و مزایای خدمات ارجاعی موجود در وب و طراحی آنها اشاره شده است که البته منابع موجود در وب و منابع ارجاعی به گونه ای درهم آمیخته و نامشخص ارائه شده اند. همچنین ماهیت منابع ارجاعی به گونه ای است که کتابداران و افراد آشنا با محیط کتابخانه نسبت به آنها شناخت کافی دارند و افرادی که با مفهوم منابع و خدمات مرجع آشنایی ندارند در این فصل دچار سردرگمی می شوند.

فصل دوازدهم به یکی از موضوعات جدید در حوزه سیستم های نوین موجود در وب، یعنی «نرم افزارهای منبع باز»^۹ اختصاص دارد. مدل های بهینه سازی، ارزیابی، کاربردها، مزایا، و چالش های اینگونه نرم افزارها از جمله مباحث این فصل است که به ارتباط آن با مدیریت اطلاعات وب اشاره ای نشده است.

فصل بعدی نیز مانند فصل قبل، به فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی نوپدید اختصاص یافته است. فناوری های نوپدید رایانه ای، ارتباطی، بی سیم و سیار، فناوری های مرتبط با اینترنت و وب، زیست سنجی^{۱۰}، ابزارهای جستجو در وب، از جمله فناوری هایی هستند که در این فصل معرفی و برای هر یک نمونه هایی ذکر شده است.

موضوع فصل چهاردهم «امنیت اطلاعات» است. اگرچه ماهیت این بحث بسیار فنی است، مؤلفان کوشیده اند تا ماهیت آن را در محیط وب، که با تهدیدهایی مواجه است، بازگو کنند. در ادامه، حفاظت از داده ها^{۱۱} مورد بحث قرار گرفته است. این فصل را می توان مروری مختصر از بحث کلی

امنیت اطلاعات در نظر گرفت.

فصل پانزدهم به ارزیابی آمادگی الکترونیک می‌پردازد که در فصل هفتم به آن پرداخته شده بود. در این فصل نمونه‌های فراوانی از اقدامات مربوط به آمادگی الکترونیک که در سراسر دنیا در حال انجام است، ذکر شده که به این فصل حالتی کاربردی‌تر بخشیده است.

فصل شانزدهم به بحث قدیمی اما جدی «مدیریت حق مؤلف در محیط دیجیتال» اختصاص دارد. حق مؤلف یکی از مهم‌ترین موضوعات مطرح در حوزه مدیریت اطلاعات در وب است که به صورت جدی مورد توجه پژوهشگران است. در این فصل بر انواع اطلاعات دیجیتال، اقدامات و قوانین حق مؤلف در محیط دیجیتال و چالش‌های مربوط به آن مروری جامع شده است.

موضوع فصل هفدهم «مدیریت بحران در محیط دیجیتال» است. اگرچه مؤلفان نتوانسته‌اند مرز روشنی بین مدیریت بحران و امنیت اطلاعات در وب به دست دهند، برای ایجاد تمایز بیشتر، امنیت اطلاعات را بخشی از فرآیند مدیریت اطلاعات تلقی، و مدیریت بحران یا خطر را «فرآیند منظم استفاده از تصمیم‌های مدیریتی، مهارت‌ها و ظرفیت‌های عملیاتی برای کاربرد سیاست‌ها و راهبردها در جهت کاستن تأثیرات آسیب‌های طبیعی و سایر آسیب‌های فنی و محیطی مربوط» تعریف کرده‌اند. در ادامه رویکردها و راهبردهای مختلف مدیریت خطر با توجه به محیط دیجیتال و حفاظت دیجیتال^{۱۳} را مورد بحث قرار داده‌اند. فصل پایانی به نتیجه‌گیری اختصاص یافته است. معمولاً در نتیجه‌گیری انتظار می‌رود با توجه به مطالبی که در بخش‌های پیشین ذکر شده، نتیجه‌گیری یا چکیده‌ای از آنها ارائه شود. در واقع، نتیجه‌گیری بازتابنده مطالب اثر باشد. اما در این فصل درباره ویژگی‌ها و فناوری‌های محیط اینترنت و وب و پیشرفت‌های آنها و نیز موقعیت‌هایی که سازمان‌ها و کشورها درباره آنها دارند، بحث شده، به گونه‌ای که می‌توان از آن به‌منزله مقدمه کتاب استفاده کرد. پایان‌بخش کتاب کتابنامه و نیز یک نمایه است.

کتاب سبکی روان دارد و با توجه به اینکه از واژه‌های تخصصی کمتر استفاده شده است، مطالب به‌گونه‌ای شیوا و ساده به خواننده انتقال می‌یابد. از سوی دیگر به لحاظ اینکه کتاب برای دانشجویان تألیف شده، مؤلفان توانسته‌اند دورنمایی گسترده از مباحث و فناوری‌های بسیاری که در کتاب از آنها یاد شده است، فراهم آورند. اما همان‌گونه که

در بخش‌های پیشین به آن اشاره شد، اثر از یکپارچگی لازم بهره‌مند نبوده و بین فصول ارتباط منطقی وجود ندارد. ضمن آنکه در بیشتر این فصول مباحث به‌شیوه مفهومی ارائه شده و عینی نیستند. همچنین در بیشتر موارد به ارتباط مباحث مطرح‌شده و مدیریت اطلاعات وب اشاره‌ای نشده و صرفاً ادبیات موجود درباره موضوع بازگو شده است.

از آنجاکه کتاب را متخصصان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی تألیف کرده‌اند، از رویکردهای موجود در این رشته تأثیر پذیرفته و ردپای این تأثیرپذیری را می‌توان در انتخاب موضوع، نوع نگرش به آن و حتی در انتخاب منابع مشاهده کرد. با توجه به اینکه مؤلفان در پی ارائه کتابی مبتنی بر رویکردهای مختلف در رشته‌های گوناگون بوده‌اند، این تأثیرپذیری می‌تواند تحقق این امر را با دشواری مواجه سازد. کتاب می‌تواند به‌عنوان منبعی کمک درسی مورد استفاده استادان و دانشجویان قرار گرفته تا از آن طریق با کلیات بسیاری از موضوعات مطرح در محیط وب آشنا شوند.

پی‌نوشت‌ها:

1. Minkel
2. Fensel
3. Semantic web
4. Stephen M. Mutula
5. Justus M. Wamukoya
6. Subject gateway
7. E-record
8. E-readiness
9. Open source software
10. Biometric
11. Data protection
12. Digital preservation

مآخذ:

1. Minkel, W. (1999). Delivering web reference services to young people, London: American Library Association.
2. Fensel, D., J. A. Hendler, H. Lieberman, and W. Wahlster., eds. (2005). Spinning the Semantic Web: bringing the World Wide Web to its full potential. Cambridge, MA: MIT Press.

از آنجاکه کتاب را متخصصان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی تألیف کرده‌اند، از رویکردهای موجود در این رشته تأثیر پذیرفته و ردپای این تأثیرپذیری را می‌توان در انتخاب موضوع، نوع نگرش به آن و حتی در انتخاب منابع مشاهده کرد